

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО**

КАФЕДРА СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ

Кухтій А. О.

Лекція № 15

**Екологічний, зелений туризм як специфічний вид спортивно-
оздоровчого туризму та окрема форма рекреаційної діяльності**

з навчальної дисципліни

„СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧИЙ ТУРИЗМ”

галузь знань 24 „Сфера обслуговування”,

спеціальність 242 „Туризм”

магістр

Змістовий модуль 15. Екологічний, зелений туризм як специфічний вид спортивно-оздоровчого туризму та окрема форма рекреаційної діяльності. (4 год)

Лекція – 2 години

Семінарське заняття – 2 години

Лекція 23, 24. Екологічний, зелений туризм як специфічний вид спортивно-оздоровчого туризму та окрема форма рекреаційної діяльності.

План.

- 1. Зелений туризм, сільський туризм, екологічний туризм, агротуризм, відпочинковий туризм (відпочинок на селі), екоагротуризм.**
- 2. Організація сільського зеленого туризму.**
- 3. Перспективи розвитку сільського зеленого та екотуризму в Україні.**

1. Зелений туризм, сільський туризм, екологічний туризм, агротуризм, відпочинковий туризм (відпочинок на селі), екоагротуризм.

Сучасна наукова література подає широкий класифікаційний спектр різних видів туризму: активний і пасивний, історичний, культурно-етнічний, пізнавальний, екологічний, розважальний, релаксаційний, бізнесовий, конгресний, релігійний, екстремальний тощо.

Поняття "сільський туризм" не може чітко відокремлюватися від низки інших видів рекреаційного туризму через такі специфічні характеристики цього виду відпочинку, як 1) інтенсивність використання ресурсів, 2) тип поселення та тип організації сервісу, 3) набір складових рекреаційного продукту, інші фактори. Хоча цей вид туризму є більше «оздоровчим», ніж «спортивним», але з огляду на необхідність його розвитку та позитивний вплив на економіку України, вважаємо доцільним зупинитись на цьому виді туризму більш докладно.

«Сільські» види відпочинку можна охарактеризувати такими термінами: розслаблення, пасивність, ностальгія, традиційність, низька технологічність. До них відносять пішохідні і велопрогулянки, пікніки,

збиральництво, рибальство, огляд визначних пам'яток, відвідування історичних і культурних місць та фестивалів, кінний спорт, участь у традиційних ремеслах і обрядах, задоволення гастрономічних потреб.

У сучасному світі спостерігається зміщення масового туристичного інтересу від звичайних відпочинкових поїздок до змістовніших, пізнавальніших подорожей. На зміну концепції трьох "S" ("Sun-Sea-Sand") — сонце, море, пісок - приходять концепція трьох "L" ("Landscape-Lore-Leisure") - пейзажі, традиції, дозвілля. Відтак, туристична мода піднімає на пік масової популярності подорожі у сільську місцевість, де міського туриста скрізь оточує екзотика: аграрні й сільські пейзажі, традиційний селянський спосіб життя, свійські тварини, екологічно чисті продукти тощо.

Поняття "сільський туризм" у його звичному трактуванні побутує з давніх часів. Ще до Р. Х. у Римській імперії серед членів патриціанських родин зародилася мода на поїздки з Риму на відпочинок у сільську місцевість. Масовий інтерес до відпочинку на селі у новітню добу відзначається, починаючи з XIX ст. А вже з другої половини XX ст. в урбанізованих країнах Європи саме сільський зелений туризм перетворився на один з основних засобів "порятунку" європейців від стресового впливу розвинутих промислових міст.

Головною рушійною силою бурхливого розвитку сільського зеленого туризму є швидко зростаючий попит на рекреацію на природі, що визначається збільшенням невідповідності середовища проживання сучасної людини її фізіологічним і психологічним потребам. Збільшення попиту на сільський відпочинок зростає внаслідок зменшення тривалості робочого часу, збільшення кількості платних відпусток, зростання рівня освіти, розвитку транспортної мережі - залізничної, автодорожньої, повітряної та морського транспорту.

Розвиток масової практики організації сільського зеленого туризму досі випереджає його теоретичне осмислення й нормативне трактування. Так,

на сьогодні певні суперечки існують навіть щодо офіційного змістовного тлумачення поняття "сільський зелений туризм".

Найпростішою констатацією цього явища є таке визначення: "*Сільський туризм* - це туризм, який проходить у сільському поселенні". Але таке просте визначення неадекватне у багатьох аспектах. Проте, нині все ще складно виробити уніфіковану спільноєвропейську дефініцію, яка б стосувалася всіх країн, через існування певних проблем, а саме:

1) не весь нині наявний туризм у сільських районах входить у поняття "сільський" (санаторії, пансіонати, бази відпочинку, автокемпінги, які розташовані в сільській місцевості, але зорієнтовані на експлуатацію не власне "сільського" рекреаційного ресурсу, а ресурсів морського узбережжя, гірських ландшафтів чи запасів мінеральних вод тощо);

2) визначення "сільські території" по-різному трактується у країнах світу.

3) відмінні за принципами організації форми сільського туризму історично розвиваються у різних країнах і районах Європи. (В одних місцевостях сільський туризм доповнює певний профілюючий вид рекреаційної діяльності, в інших - виступає різновидом туризму екологічного, в третіх - є формою високоприбуткового приватного підприємництва, і в цьому розумінні майже не відрізняється від звичної для Європи практики малого готельного бізнесу, а в ряді країн — має обмежений сезонний характер та виступає допоміжною формою діяльності у веденні родинного фермерського господарства тощо).

Експерти Всесвітньої туристичної організації погоджуються на думці, що *сільський зелений туризм* - складна багатоаспектна діяльність, що включає в себе пішохідні прогулянки, гірські походи та альпінізм, кінні прогулянки, спортивні та оздоровчі подорожі, полювання й рибальство, а також інші, менш спеціалізовані форми туризму.

Визначення категорії "сільський зелений туризм" має, насамперед, проводитися з урахуванням концепції "сільська місцевість" й узгоджуватися

з тим, який зміст ми вкладаємо в агрорекреаційну форму офіційного сільського господарства.

Основні *види сільського туризму* - екологічний туризм та сільський зелений.

Згідно із словником британця С. Медліка, "сільський туризм (rural tourism) - це відпочинковий вид туризму, зосереджений на сільських територіях, який передбачає розвиток туристичних шляхів, місць для відпочинку, сільськогосподарських і народних музеїв, а також центрів з обслуговування туристів з провідниками та екскурсоводами".

Існують *специфічні риси*, якими повинен володіти агротуристичний регіон, для успішного розвитку сільського зеленого туризму. Ці риси, зазвичай, протилежні реаліям, у яких проживають відпочивальники: 1. Чисте природне середовище. 2. Низький рівень урбанізації та індустріалізації, для якого характерні: низька щільність населення; мала задіяність працюючого населення в несільськогосподарських професіях. 3. Обмежена інтенсивність сільськогосподарської та лісової продукції. 4. Сприятлива аграрна структура (господарства середньої величини). 5. Гармонійний агрокультурний ландшафт. 6. Невеликі доходи людей. 7. Вільні (невикористані) ресурси помешкань.

Поняття "сільський туризм" часто ототожнюють з поняттям "агротуризм". Дійсно, між ними багато паралелей. Але, притримуючись прийнятої у світі класифікації, знак рівності між названими термінами ставити не можна. Поняття "сільський туризм" за змістовним наповненням значно ширше порівняно з поняттям "агротуризм". Іншими словами, можна стверджувати, що агротуризм є однією з найпоширеніших (особливо в країнах з фермерською організацією агробізнесу) форм сільського зеленого туризму.

Агротуризм (agritourism) - це відпочинковий вид туризму, зосереджений на сільських територіях, який передбачає використання

сільського (фермерського) господарства з метою рекреації, освіти чи активного залучення до традиційних форм господарювання.

Агротуризм може проявлятися у різних формах, але завжди включає винаймання сільського помешкання.

Розрізняють дві базові *форми агротуризму*:

- винаймання помешкання з обслуговуванням безпосередньо в межах господарства;

- розміщення на нічліг з самообслуговуванням на землях, що належать до господарства, наприклад, у кемпінгах та наметах.

Агротуризм, таким чином, виступає спрощеною формою сільського зеленого туризму. В агротуризмі індивідуальне селянське господарство (фермерське господарство) становить одночасно і нічліжну базу, і головний предмет інтересу туриста. Агротуризм не включає в себе ті форми туризму, які здійснюються на сільських територіях (вони називаються "сільськими" тільки в адміністративному значенні, а насправді є частинами спеціалізованих рекреаційних районів), наприклад, спортивно-туристичні заняття, курортний відпочинок тощо.

Поняття "сільський зелений туризм" близьке за змістом проведення дозвілля до поняття "екологічний туризм".

Екологічний туризм (екотуризм) - це пізнавальний і відпочинковий вид туризму, зосереджений на природних, (мало змінених людиною) територіях, який передбачає заняття різними формами активної рекреації у природних ландшафтах без заподіяння шкоди навколишньому середовищу.

Спілка екотуризму США подає таке, поширене у західній науці, визначення екотуризму:

"*Екотуризм* - це подорожі в місця з відносно недоторканою природою, які не ведуть до порушення цілісності екосистем, з метою одержати уявлення про природні та культурно-етнографічні особливості цієї території, що створює такі економічні умови, коли охорона природи стає вигідною місцевому населенню".

Синонімом поняття "екотуризм" є *зелений туризм* (green tourism), природничий туризм (nature tourism).

Від традиційного туризму екотуризм відрізняється такими ознаками:

1. перевага природних, а не культурних об'єктів туризму;
2. стійке природокористування;
3. менша ресурсо- й енергоємність;
4. особиста участь у соціально-економічному розвитку територій;
5. екологічна освіта туристів.

Нині екотуризм найдинамічніше розвивається на територіях, що мають природничу цінність (національні та ландшафтні парки).

Екотуризм спрямований на охорону природного й культурного середовища регіонів, які відвідуються туристами. Він передбачає, що учасники цих подорожей - люди з високою екологічною свідомістю.

Виділяють такі форми екотуризму: активний екотуризм (піший, велосипедний, водний, кінний, збиральництво, рибальство, мисливство), фауністичні та флористичні поїздки (орнітологічні поїздки, фотополювання, тематичні поїздки), культурологічні й етнографічні поїздки.

Існують два основні підходи до визначення екологічного сектора туризму.

У першому випадку екотуризмом називають туризм, головним об'єктом якого є дика природа. При цьому більшість авторів відзначають складність визначення межі між природою і традиційною культурою та включають останню в об'єкти екотуризму. Але навіть у цьому випадку місткість поняття "екотуризм" неповне.

Значної популярності набув другий підхід, який до зеленого туризму відносить відпочинок на природі на територіях, змінених людиною. Це характерно для США і країн Західної Європи, де практично не збереглися первинні ландшафти, а висока потреба спілкування з природою задовольняється населенням на територіях із т. зв. вторинною природою. Такий туризм зараховується до розряду екологічного, а його значення стає в

деяких регіонах вирішальним для охорони і відновлення середовища, народних традицій і екологізації економічного розвитку.

Користуючись унікальністю місцезростання агроекотуристичних осель поблизу природоохоронних територій, їх власники підтримують серед туристів екологічні вимоги щодо організації побуту й дозвілля, а також пропонують їм низку програм заглиблення у світ дикої природи.

Головною рушійною силою бурхливого розвитку екотуризму є швидко зростаючий попит рекреації на природі, що визначається збільшенням невідповідності середовища проживання сучасної людини її фізіологічним і психологічним потребам. Отже, задоволення цього попиту і успіх розвитку екотуризму залежить від якості навколишнього середовища, оскільки туристами цінується саме його незайманість.

Між сільським туризмом та екотуризмом часто проводять паралелі. Дійсно, обидві форми організації дозвілля відповідають критеріям сталого туризму і націлені на збереження природного середовища, розвиток традиційної етнокультури, сприяння традиційним формам агрогосподарювання й ремеслам місцевих громад. Власне, в староосвоєних країнах (до яких відносимо й Україну) у межах природоохоронних територій сільський туризм виступає основною організаційною базою розвитку масового екологічного туризму. Так, наприклад, у селах Карпатського регіону господарі агроосель традиційно організують для своїх гостей екотуристичні програми (як невід'ємну складову сервісу) пішохідних та кінних подорожей прознакованими екостежками у заповідниках, національних і ландшафтних парках ("Східні Карпати", "Карпатський", "Вижницький", "Гуцульщина" тощо), не кажучи вже про можливість довільного збирання ягід та грибів у карпатських пралісах.

Для означення такого багатоцільового туризму нещодавно з'явилося нове поняття "*екоагротуризм*". Цей вид туризму передбачає використання гостьових будиночків без господарів (як, наприклад, у Фінляндії) або агроосель, розташованих у межах чи пообіч біосферних заповідників і

національних парків, які, поряд із заняттями екологічним сільським господарством, пропонують широкий спектр екологічних (від робінзонади до спостереження за тваринами в їх природному середовищі) і спортивно-туристичних занять (мисливство, рибальство тощо).

Однак, сільський зелений туризм (а також агротуризм) і екотуризм відрізняються *основними цілями використання вільного часу*. Сільський зелений туризм - це вид проведення вільного часу у формі стаціонарного відпочинку з можливістю недалеких радіальних виїздів чи походів. Натомість екотуризм - це вид проведення вільного часу у формі невинного руху, відкриття дикої природи, маршрутного ознайомлення з природними й історичними атракціями території, похідного пізнання традицій і місцевої культури. При цьому сільські оселі можуть використовуватись як база для ночівлі та харчування екотуристів.

Наведені вище поняття вже ввійшли в лексику українських туристів та туроператорів, а також державних структур, що займаються питаннями регулювання цих видів туризму в Україні. Законодавчо закріплено термін "сільський зелений туризм", юридичний зміст якого трактується як відпочинок в українському селі. Ця сфера дозвілля охопила широкий спектр форм відпочинку на селі: від стаціонарного відпочинку в сільській місцевості (власне сільський туризм), відпочинку у туристичних центрах і курортах, що в адміністративному плані є селищами чи малими містечками, до відпочинку в сільських господарствах (агротуризм).

Доповнення визначення "сільський туризм" означенням "зелений" підкреслює його екологічну орієнтацію.

Для подальшого чіткішого визначення й структуризації критеріїв, за допомогою яких в Україні можна було б відрізнити сільський туризм від усіх інших та сегментувати його за формами організації сільського дозвілля, необхідно законодавчо закріпити низку вимог до сільського житла та до його власника, який надає послуги з сільського зеленого туризму.

Основна послуга сільського зеленого туризму - це надання туристам тимчасового проживання. Сільські споруди, облаштовані для прийому відвідувачів, в Україні прийнято називати агрооселями.

2. Організація сільського зеленого туризму.

Форми організації відпочинку в селі. Можна виділити такі види сільського зеленого туризму:

- короткотерміновий, у період вихідних днів. Найчастіше він має сезонний характер: рибальство, збирання грибів, полювання, лижі, сані, а також маршрутний - заповідними місцями регіону (різні види пересування);
- відпочинковий (на період відпусток). Його термін може змінюватися в межах 20-40 днів;
- сезонний відпочинок. Він може бути сімейним, колективним чи окремих осіб (художники, краєзнавці, археологи);
- відпочинок іноземців, зокрема діаспори - на предмет поглиблення знання мови, вивчення історичної і культурної спадщини краю.

Перелік видів, форм і способів рекреації у сільській місцевості можна поглиблювати й деталізувати.

До переваг сільського туризму можна віднести: 1) гарантію охорони традиційної забудови; 2) забезпечення туристам поселення там, де готельна промисловість не існує; 3) надання роботи для місцевих ремісників; 4) підтримування місцевих традицій; 5) стимулювання безпосереднього збуту сільськогосподарської продукції; 6) сприяння усвідомленню сільськими громадами значення місцевого середовища; 7) підвищення стандарту та естетики сільських осель; 8) налагодження порозуміння між людьми села і міста; 9) поліпшення якості життя мешканців села.

До недоліків сільського туризму можна зарахувати: 1) сільським туризмом займаються більше заможні селяни, ніж бідні, яким додаткові доходи потрібніші, тобто сільський туризм поглиблює соціальне розшарування сільських громад; 2) туристичний сезон збігається з сезоном польових робіт, що створює значні труднощі для туристичного руху і

господарів агроосель; 3) традиційна культура села часто не витримує зіткнення з масовою субкультурою великого міста і поступово відмирає.

Подальша офіційна категоризація організаційних форм сільського зеленого туризму повинна регламентуватися окремим законом України "Про сільський туризм".

Організація сільського зеленого туризму. У наші дні дедалі більшу кількість "міських" туристів приваблює екзотика сільського побуту та праці. Мешканці міст прагнуть показати своїм дітям, звідки береться хліб, молоко, інші продукти, ознайомитися з побутовими умовами і зникаючими народними промислами. Крім того, гості Українських Карпат хочуть побачити карпатську полонину, посидіти біля ватри пастухів у колі гостинних гуцулів чи бойків, освоїти ази виготовлення овечого сиру чи секрети лозоплетіння, спробувати навчитися вишивати, різьбити, опанувати процес роботи з бджолиними вуликами.

Традиційним та найцікавішим в організації сільського зеленого туризму, чим славиться Карпатський регіон, виступають:

1. Природознавчий туризм. Карпатський регіон приваблює відвідувачів передусім величчю та природою.
2. Фольктуризм - участь (і безпосередня задіяність, а не лише стороннє спостереження) у різноманітних традиційних народних обрядах і святкуваннях.
3. Кінний туризм на витривалих конях карпатської породи ("гуцулики"), що є найближчими родичами вимерлих диких коней-тарпанів, якими колись так славилися українські степи.
4. Водний туризм - *рафтинг*. Це спуск на надувних човнах, плотах, катамаранах чи каяках гірськими річками.
5. Винно - дегустаційний туризм. Завдяки багатовіковим традиціям домашнього виноробства, закарпатські вина стали однією з візитних карток цього краю. їх особливі смакові якості неодноразово відзначалися високими нагородами на різних конкурсах, ярмарках, виставках. (В

області вирощується понад 50 сортів винограду, і в кожному селі існують свої таємниці приготування вина).

6. Історико етнографічний туризм. Людей, незалежно від того, звідки вони приїжджають, цікавить багатовікова історія та культура краю, який вони відвідують. Мешканець великого міста сприймає сільський побут, культуру карпатського села з його традиційною житлово-господарською і сакральною дерев'яною архітектурою як захопливу екзотику.
7. Велотуризм. Цей вид має чимало шанувальників. У Карпатському регіоні промарковано десятки міжнародних веломаршрутів.

Важливою підвалиною організації сільського зеленого туризму є також особисті якості господарів агро-осель. Адже вони повинні навчитися основам сервісу й культури гостинності, бути щирими, усміхненими та мати організаторські здібності.

3. Перспективи розвитку сільського зеленого та екотуризму в Україні.

Українське село має надзвичайно багату історико-архітектурну спадщину, культуру, самобутній побут, даровані природою мальовничі ландшафти, а також лікувально-рекреаційні ресурси. Наші села багаті індивідуальним житловим фондом та добрими і працьовитими людьми. Водночас гострою проблемою багатьох сіл є зростаючий надлишок робочої сили. Враховуючи відсутність капіталовкладень на створення нових робочих місць у сільській місцевості України, на загальнодержавному рівні більше уваги варто приділяти тим галузям, які не потребують для свого розвитку великих коштів. До таких галузей належить *сільський туризм*, який давно практикується в Україні. Адже в селах з відповідною рекреаційною базою завжди було багато відпочиваючих. Найбільше це стосується сіл, що розташовані на берегах річок, морів та в гірській місцевості.

В Україні існують усі передумови розвитку відпочинку в селі, який можна розглядати як специфічну форму підсобної господарської діяльності у

сільському середовищі з використанням природного та культурного потенціалу регіону, або як форму малого підприємництва, що дає можливість певною мірою вирішити проблему зайнятості сільського населення, покращити його добробут, повніше використати природний та істо-рико-культурний потенціал сільської місцевості. Справа розвитку сільського відпочинку має реальну державну перспективу і сприяє поліпшенню соціально-економічної ситуації сільської місцевості.

Сільський туризм виступає важливим чинником стабільного динамічного збільшення надходжень до бюджету, активізації розвитку багатьох галузей економіки (транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство тощо).

Сільський відпочинок в Україні за рахунок збереження етнографічної самобутності повинен набути національного значення:

1) він дає поштовх для відродження й розвитку традиційної культури: народної архітектури, мистецтва, промислів - усього, що складає місцевий колорит, і що, поряд із природно-рекреаційними чинниками, є не менш привабливим для відпочиваючих.

2) через сільський відпочинок мешканці урбанізованих територій з масовою культурою мають можливість пізнати справжні українські традиції.

3) етнокультура села репрезентує Україну світові й приваблює також іноземних туристів. Тому як передумову успішного розвитку відпочинку в сільських етнографічних районах треба розглядати формування ідеології відродження й розвитку всього спектра традиційної культури, починаючи від форм господарських занять до надбань духовної сфери, що діятимуть як сприятливі чинники для індивідуального відпочинку в етнографічних районах України.

Власники агороосель мають усвідомлювати *відповідальність*, яку беруть на себе, організовуючи відпочинок у своїх оселях. Адже недоброякісне обслуговування може назавжди відбити у клієнта бажання відпочивати в селі.

Гість, який приїжджає відпочити у сільську оселю, бажає оглядати красиву природу. І тому краєвиди села повинні мати привабливий вигляд. Сільська громада має дотримуватися *санітарно-гігієнічних умов проживання*, дбати про відсутність сміттєзвалищ, естетичний вигляд будинків, вулиць, садів, громадських закладів. Дбати про зелені насадження, використовувати вільні території, враховуючи інтереси відпочиваючих.

Однією з головних складових відпочинкової пропозиції є умови проживання. Умови проживання повинні гарантувати можливість зручного нічлігу, дотримання особистої гігієни, наявність повноцінного харчування. Тому господарям варто керуватися рекомендаціями з категоризації сільського житла Української спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму. Присвоєння категорії житлу, що надається у користування відпочиваючим, дає право господареві оселі повідомляти про відповідну якість житлових умов у рекламних засобах Спілки, що сприятиме збільшенню відпочинкового попиту та доходів господаря.

Більшість господарів надають таку послугу, як харчування, яке базується на продуктах, вироблених у власному господарстві. Утім, для туристів необов'язково готувати окремо, оскільки це є однією з характерних рис сільського відпочинку.

Як правило, більшість відпочиваючих скаржаться на брак інформації щодо відпочинку. Отже, надзвичайно важливими є визначники якості проживання, такі як інформаційні позначки на дорогах і біля оселі, а також у самій оселі.

Треба довести до свідомості всіх селян регіону, що організація прийому гостей сприятиме зміцненню їхніх індивідуальних (фермерських) господарств. При цьому зацікавлені селяни більше переймуться проблемами збереження сільських ландшафтів та чистоти довкілля. Сільський туризм також може допомагати лісівництву, урізноманітнюючи джерела його доходів.

Хоча сільський відпочинок в Україні, зокрема у Карпатському регіоні, має давню історію, його майбутнє ще остаточно не визначене. На сьогоднішній час невідомо, чи стане цей вид відпочинку повноправним учасником національного туристичного ринку, чи можливе збільшення кількості відпочиваючих у сільських оселях до 15-20 % від загальної чисельності туристів, як, наприклад, у Франції. Існують як песимістичний, так і оптимістичний сценарії його подальшого розвитку в Україні.

Цілком можливо, що за відсутності дієвої державної політики в цій галузі сільський відпочинок так і залишиться у напівлегальному статусі, без чіткої організаційної структури, без поставленої на належному рівні інформаційно-маркетингової діяльності, просто як своєрідний додаток до інших напрямків туризму. Натомість, за оптимістичними науковими прогнозами, сільський туризм, для прикладу, лише в Карпатському регіоні має сформувати потужний сегмент ринку і "контролювати" від 35 до 45 % усіх туристичних потоків у цей регіон.

Сприйняття сільського відпочинку пересічним міським мешканцем України зараз коливається у широкому діапазоні: від цілковитого неприйняття цієї форми відпочинку до величезного захоплення його екологічністю та економічністю. Це свідчить лише про необізнаність загалу українців із такою формою відпочинку.

Певний скептицизм до сільського відпочинку з боку городян першого покоління зумовлений тим, що вони ще тісно пов'язані із сільською місцевістю - часті поїздки у село, відвідини родичів, догляд за житлом батьків, участь у сільськогосподарських роботах, - і не сприймають це як відпочинок. І люди вважають, що це частина їхньої індивідуальної самодіяльної відпочинково-господарської діяльності на селі, якій не треба надавати спеціального статусу.

Поряд із цим, в українських містах є категорії людей, які активно сприйняли ідеї народження (чи відродження) сільського відпочинку. На сьогодні в Україні основні сегменти *потенційних споживачів* послуг

сільського зеленого туризму утворюють: 1) мешканці промислових центрів (через екологічність цієї форми відпочинку); 2) справжні городяни (3-4-те покоління - через екзотичність); 3) шанувальники українських народних традицій (через принади сільського способу життя та чистоту довкілля); 4) люди з малим і середнім достатком (через вартість відпочинку у селі).

Разом із тим, проведені в останні роки за допомогою мас-медіа рекламні акції більше уваги звертали на привабливі сторони села, ніж на роботу з певними категоріями городян та технолого-економічні аспекти цього відпочинку. Отже, потрібно урізноманітнити форми пошуку прихильників цього виду відпочинку, якомога швидше створити механізм, що дозволить забезпечити реальних відпочиваючих для сіл нашого регіону.

Міжнародний імідж сільського відпочинку також неоднозначний. З одного боку, Україна традиційно сприймається як аграрна країна, одна з європейських житниць із збереженим сільським укладом життя, багатою культурною спадщиною, із незнищеною природою та гостинними господарями. З іншого боку, не приваблює іноземних туристів відносно низький стандарт житла і його недостатня технічна забезпеченість, а також необлаштованість сіл та досить обмежений вибір дозвілля й можливостей активного відпочинку.

Однак, тенденції останніх років свідчать, що західні країни бачать перспективу українського сільського відпочинку і туризму на міжнародному туристичному ринку. Свідченням цього може бути організаційна й технічна допомога міжнародних фондів, наприклад, Фонду розвитку Карпатського єврорегіону, програми TACIS, завдяки якій реалізовані проекти підтримки сільського відпочинку і туризму в Карпатському регіоні.

Зокрема, доволі результативним є проект TACIS "Підтримка місцевого розвитку і туризму Карпатського регіону". Нині Європейський Союз відкрив спеціальну кредитну лінію в розмірі 100 тис. євро на розвиток невеликих приватних готелів й агропансіонатів, організованих за "домашнім" взірцем.

Разом із тим, ще не до кінця визначений міжнародний попит. Приїзду іноземців з інших країн перешкоджає відсутність знання господарями іноземних мов.

Дослідження свідчать, що серед потенційних клієнтів для відпочинку в українському селі є шанувальники "сентиментального" туризму, особливо українська діаспора США і Канади, аматори етнографічного та екологічного туризму.

З огляду на ці реалії, необхідно проводити *навчання власників агроосель прийомом обслуговування та іноземним мовам*. Це найсуттєвіша проблема, яка стоїть нині на перешкоді виходу сільського зеленого туризму України на міжнародний ринок. Тому досі маємо таку сумну статистику: в польських, словацьких і румунських Карпатах щорічно відпочиває на один-два порядки більше західноєвропейських зелених туристів, ніж в Українських Карпатах.

У цьому аспекті важливим є також налагодження тіснішої взаємовигідної співпраці з турфірмами, які можуть сприяти активізації руху іноземних туристів у села з метою короткотривалого відпочинку, ознайомлення з традиціями, участі у фестивалях і сільськогосподарських роботах. Але якщо власники агроосель, сільських громад не зроблять зустрічних кроків щодо облаштування житла, забезпечення його санітарно-гігієнічного стандарту, благоустрою села, впорядкування привабливих місць, то відпочинок на сільських територіях регіону не зрушиться з місця.

Для закордонного туриста при ознайомленні з пропозицією відпочити в українському селі важливо, *наскільки легальною* в Україні є така форма надання відпочинкових послуг, хто відповідає за якість прийому, через кого можна організувати поїздку, який господарський механізм цього виду відпочинково-туристичної діяльності. Це важливо як для рекреантів, так і для тих, хто їх приймає на селі. Від цього залежить, який стан сільського відпочинку матимемо у майбутньому: легальний - як повноправного суб'єкта туристичного ринку - чи "тіньовий".

Тепер особливо важливим є питання просування в Україні самої ідеї сільського туризму в цілому. Метою розробки цієї широкомасштабної програми повинно стати підвищення поінформованості населення і створення позитивного ставлення до цього виду відпочинку. Насамперед повинні бути задіяні такі види маркетингових комунікацій, як PR-статті, інтерв'ю, прес-конференції, семінари, брифінги, телепередачі, що викликають довіру та позитивну реакцію.

Варто також активізувати значення місцевої влади у підтримці цілей сільського зеленого туризму. Адже кожний місцевий чиновник має зрозуміти, що сільський зелений туризм — це додаткові гроші й поліпшення інфраструктури району, створення нових робочих місць. Саме місцеві влади можуть клопотати про забезпечення податкових пільг при одержанні державних дотацій (з місцевих бюджетів) особам, які беруть участь у наданні агротуристичних послуг.

Напрацьовані на сьогодні стратегії розвитку сільського зеленого туризму, націлені на вирішення соціально-економічних, екологічних і етнокультурних проблем сільських місцевостей, вимагають чіткого планування на рівні районів та окремих сільських громад. Важливою частиною планування є ефективне втілення у життя "пілотних" проектів сільського відпочинку, які здійснюють обласні Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму.

Неабиякою проблемою залишається **невизначеність правового статусу** власників малих рекреаційних комплексів, розташованих у сільській місцевості. Так, у літературі описані випадки, коли до 80 % туристичного бізнесу в малих містах і селах привласнюється, управляється або контролюється міськими виробниками, які можуть агресивно поводитися щодо традиційної культури, трудової практики й архітектурних стилів.

Необхідно відзначити, що розвиток сільського туризму в гірських ландшафтах уже створює певні проблеми природоохоронного характеру.

Найпривабливіші гірські території, як правило, дуже чутливі до туристичних впливів. До таких територій належить, наприклад, карпатські озера. Інтенсивне лежачарство пошкоджує вегетацію рослинного покриву схилів унаслідок масових пішохідних і кінних прогулянок, витоптується й розріджується рослинність, переуцільнюється ґрунтовий покрив, збіднюється біотичне різноманіття. Аборигенна вмиротвореність і недоторкана природа сіл регіону також перед серйозним компромісом: або все це залишається недоторканим, і сільський туризм у місцевості не буде розвиватися, або розвиток сільського туризму впливатиме на первинні блага довкілля.

Відомо, що "передові" культури майже завжди впливають дигресивно на "традиційну" культуру. Особливо такий вплив посилюється там, де є специфічні етнічні чи лінгвістичні групи, тому автохтонна культура сільських мешканців Гуцульщини, Бойківщини, Закарпаття, Буковини, Покуття, Розточчя, Опілля, Полісся тощо може розчинитися під негативним впливом масової космополітизованої урбокультури туристів.

Запитання для самоконтролю та самоперевірки:

1. Екологічний, зелений та сільський туризм: загальна характеристика та особливості.
2. Принципи, функції та завдання зеленого туризму.
3. Організація сільського зеленого туризму в Україні.
4. Проблеми і перспективи розвитку сільського зеленого туризму на території України.

Рекомендована література

Основна:

1. Горішевський П. В., Васильєв В. П., Зінько Ю. В. Сільський зелений туризм: організація гостинності на селі: Підручник. - Івано-Франківськ: Місто-Н, 2003.- 158 с.

2. Коберніченко Т.О., Васильєв В.П., Горішевський П.А., Зінько Ю.В. Сільський зелений туризм. – К.: НМЦ Аграрна освіти, 2005. – 75 с.
3. Кравців В. С, Євдокименко В. К., Габрель М. М. та ін. Рекреаційна політика у Карпатському регіоні: принципи формування, шляхи реалізації. - Чернівці: Прут, 1995. - 72 с
4. Маєвський О. Агротуризм- Львів, 2005, -82 с.
5. Петранівський В.Л., Рутинський М.Й. Туристичне краєзнавство: Навч. посіб. / За ред. проф. Ф. Д. Заставного. - К.: Знання, 2006. - 550 с.
6. Правове регулювання туристичної діяльності в Україні: Збірник нормативно-правових актів/Під заг. ред. проф. В. К. Федорченка / Київ, ун-т туризму, економіки і права. - К.: Юрінком Інтер, 2002. - 640 с.
7. Рутинський М. Й. Географія туризму України: Навч.-метод, посіб. - 2-ге вид., перероб. і доп. - К.: Центр навчальної літератури, 2004. - 160 с.
8. Рутинський М.Й., Зінько Ю.В. Сільський туризм. Навчальний посібник. – К.: Знання, 2006.- 271 с.
9. Село - мов писанка. Путівник із зеленого туризму / За ред. В. Васильєва- К., 2001. - 64 с.
10. Сільський зелений туризм в Карпатах: Каталог-довідник / П. Горішевський, М. Котляр, Ю. Зінько та ін. - Л.: Карпатська асоціація сільського зеленого туризму, 2000.
11. Сокол Т.Г. Організація туристичної діяльності в Україні: Навч. посіб. - К.: Музична Україна, 2002. - 256 с.
12. Туристичні ресурси України / Під ред. О. І. Лугової. - К.: Інститут туризму федерації профспілок України, 1996. — 352 с.
13. Федорченко В. К., Мініч І. М. Туристський словник-довідник: Навч. посіб.- К.: Дніпро, 2000. - 160 с.
14. Федорченко В.К. Правове регулювання туристичної діяльності. - К.: Юріком Інтер, 2002.- 640 с.

Допоміжна:

1. Андрущак В. І., Приказка В. М., Слюсаренко А. О. Сільський зелений туризм на Буковині // Туризм у XXI столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. - К.: Знання України, 2002. - С. 472-476.
2. Гетьман В. І. Екотуризм чи екологічний туризм: теорія і реальність // Рідна природа. - 2002. - № 3. - С. 24-29.
3. Гринів Л., Мацола В. Розвиток рекреаційного підприємництва в Українських Карпатах // Проблеми регіональної політики: 36. наук. пр. / Ін-т регіональних досліджень. - Л., 1995. - С. 109-118.
4. Данилевич М. В. Значення краєзнавчо-туристичної діяльності на етапі початкової підготовки спортсменів / М. В. Данилевич, В. Б. Амелін // Здоровий спосіб життя : матеріали III Міжрегіон. наук.- практ. конф. – Славута, 2003. – С. 6–7.
5. До проблеми фізкультурно-оздоровчої освіти студентів / Щур Лідія, Грибовська Ірина, Іваночко Вікторія, Музика Федір // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15, Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. пр. – Київ, 2014. – Вип. 11(52)14. – С. 149–153.
6. Екологічний туризм : анот. бібліогр. покажч. / уклад. Ірина Свістельник. – Львів : [б. в.], 2017. – 20 с.
7. Зінько Ю.В. Організаційно-господарські аспекти розвитку сільського туризму в Карпатському регіоні // Аграрний екологічний туризм в країнах Центральної та Східної Європи: Матеріали I міжнар. наук.-практ. семінару (м. Стрий, 2004 р.). - Стрий, 2004. - С. 38-43.
8. Криштанович С. В. [Рекреаційно-туристичний кластер як особливий системний механізм розвитку українських Карпат](#) / Криштанович С. В. // Інтелект XXI. – 2016. – № 5. – С. 210–214.
9. Криштанович С. Соціально-економічне значення сільського туризму для розвитку сільських територій України / С. Криштанович, Х. Барила

- // Економіко-соціальні відносини в галузі фізичної культури та сфері обслуговування : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 11–12 травня 2017 року). – Львів, 2017. – С. 35–38.
10. Криштанович С. В. Сучасні тенденції розвитку агротуризму в Карпатському регіоні / Криштанович С. В., Глебова Ю. О. // Проблеми та перспективи розвитку економіки України в умовах глобалізації : матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. – Львів, 2017. – С. 16–18.
  11. Кухтій А. О. Базова географічна підготовка туриста : лекція / Кухтій А. О. – Львів, 2019. – 10 с.
  12. Кухтій А. Організація самодіяльної туристичної роботи у Карпатському регіоні / А. Кухтій, Н. Радик // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. – Львів, 2004. – С. 44–45.
  13. Лаврук М. М. Перспективи і проблеми розвитку сільського туризму в етнографічному районі (на прикладі Гуцульщини) // Матеріали конференції "Відпочинок у сільській місцевості в Україні в ХХІ столітті: проблеми та перспективи". - Переяслав-Хмельницький, 2000. - С. 40-43.
  14. Основи маркетингу сільського туризму // Туризм сільський зелений (спецвипуск) - 2002. - № 2. - С. 23-30.
  15. Приступа Є. Н. Формування національної свідомості засобами туристично-краєзнавчої роботи / Є. Н. Приступа, Г. М. Гуменюк // Ідея національного виховання в українській і психолого-педагогічній науці ХІХ–ХХ ст. : зб. наук. ст. Всеукр. наук.-практ. конф. – Коломия, 1997. – С. 200–202.
  16. Товтл М. Правове регулювання та стандарти сільського туризму. Досвід окремих країн, проблеми законодавства України // Відпочинок в українському селі. Порадник організатору відпочинку та власнику садиби. - 2003. - Вип. 5. Туризм сільський зелений. - № 1.- С. 9-15.

17. Шенін А. Організаційне та законодавче забезпечення розвитку сільського туризму в Україні // Аграрний екологічний туризм в країнах Центральної та Східної Європи: Матеріали I міжнар. наук.-практ. семінару (м. Стрий, 2004 р.). - Стрий, 2004. - С. 34-37.
18. Худоба В. В. Безпека туристичних подорожей : лекція / Худоба В. В. - Львів, 2018. - 12 с.
19. Худоба В. В. Історія туризму в Україні : лекція / Худоба В. В. - Львів, 2018. - 15 с.
20. Худоба В. В. Концептуально-теоретичні аспекти сільського зеленого туризму : лекція / Худоба В. В., Лабарткава В. К. - Львів, 2019. - 47 с.
21. Худоба В. В. Нормативні документи в туристичній діяльності : лекція / Худоба В. В. - Львів, 2018. - 10 с.
22. Худоба В. В. Організація та планування сільського зеленого туризму : лекція / Худоба В. В. - Львів, 2019. - 47 с.
23. Худоба В. В. Особливості розвитку екологічного туризму в Україні : лекція / Худоба В. В., Лабарткава В. К. - Львів, 2019. - 19 с.
24. Худоба В. В. Особливості розвитку екологічного туризму в Україні : лекція / Худоба В. В., Лабарткава В. К. - Львів, 2019. - 19 с.
25. Худоба В. В. Професійна діяльність в туристичній галузі : лекція / Худоба В. В. - Львів, 2018. - 15 с.
26. Худоба В. В. Сутність та функції екотуризму : лекція / Худоба В. - Львів, 2019. - 29 с.
27. Худоба В. В. Форми та види туристичної діяльності : лекція / Худоба В. В. - Львів, 2018. - 15 с.
28. Худоба В. В. Характеристика ресурсної бази екологічного туризму : лекція / Худоба В. В. - Львів, 2019. - 11 с.
29. Худоба В. В. Перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Україні : лекція / Худоба В. В., Лабарткава В. К. - Львів, 2019. - 10 с.
30. Худоба В. В. Сутність та функції екотуризму : лекція / Худоба В. В., Лабарткава В. К. - Львів, 2019. - 29 с.
31. Худоба В. В. Характеристика ресурсної бази екологічного туризму : лекція / Худоба В. В. - Львів, 2019. - 11 с.